

گروه آموزشی باستان شناسی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته باستان شناسی

عنوان:

شکل گیری و توسعه تاریخی شهر قم

استاد راهنمای اول:

دکتر رضا نوری شادمهانی

استاد راهنمای دوم:

دکتر محسن جاوری

دانشجو:

حسین امید خواه

بهمن 97

واژه های کلیدی:

قم ، شکل گیری قم ، توسعه تاریخی قم ، معماری و شهر سازی قم

چکیده:

آشنایی با ساختار و منشا بافت شهرهای کهن یکی از مولفه های مهم در فرآیند حفظ و بهسازی این شهرها است. در این میان شهرهایی با قدمتی کهن با فرارگیری در تغییرات سیاسی و اجتماعی، درگیر رشدی با شتاب می گردند که این بافت را تحت تاثیر خود قرار می دهد. قم از هرهایی است که در این فرآیند شتابناک دچار تخریب و اضمحلال در بافت کهن آن شده است. با توجه به نیاز به شناخت فرآیند شکل گیری و توسعه شهری قم، نگارندگان بر آن بودند تا با شیوه توصیفی-تاریخی ، با کاربستی ترکیبی شامل مطالعه متون کهن ، نقشه ها ، طرح ها و عکس های قدیمی باقیمانده از شهر قم و مطالعه میدانی آثار برجها به تبیین این فرآیند بپردازند که نشان می دهد فرآیند شکل گیری قم در دوره ساسانی بصورت روستا مرکزی آغاز گردیده است. در دوره اوایل اسلامی شهر بصورت دوپاره مجزا در دو سوی رودخانه شامل منطقه زردشتی نشین و مهاجمان عرب تشکیل شد که مسجد جامع شهر و سومین منار اسلامی بین این دو قسمت شهر قرار دارد و شهر اسلامی حول منار (میل) همچنان شکل می گیرد. در سده های میانه اسلامی شهر حول محور بازار، میدان کهنه شکل می گیرد و رشد شهر حول این محور به حداکثر خود می رسد. با هجوم مغول و تیمور، قم بعلت تخریب مهاجمان و نبود سکنه ، کوچک می گردد و بعضی از محله ها با رشد شهر در دوره صفوی نیز مسکون نمی شود. با حمله افغانها باز شهر به مخروبه ای تبدیل می شود . توجه شاهان قاجاری باعث باز زنده سازی شهر می شود ولی این حضور مرجعیت شیعه در شهر قم است که باعث رشد شهر در سوی دیگر شهر و تبدیل شدن حرم حضرت معصومه به نقطه مرکزی شهر می شود.